

Carles Cabrera

TOT EL TEMPS DEL MÓN... AI LAS!

Dietaris. Paisatge amb flames, L'enigma i Octubre

Miquel Pairoli

400 pp., 2021, Cassà de la Selva, Editorial Gavarres (Narratives, 2)

Fa temps, vaig sol·licitar infructuosament en una desiderata a la biblioteca pública de la meua ciutat que s'agenciessin *L'enigma* (1999) de Miquel Pairoli (1955-2011). El llibre l'havien descatalogat i no treballen amb santes llibreries de vell. M'havia passat completament desapercebuda, tanmateix, l'edició el 2016 dels seus *La vida a la menuda. Dietaris (1990-2010)* de la Fundació Valvi a l'extinta Curbet Edicions. I aleshores vaig ensopegar la recensió d'un suplement que es congratulava de l'aparició, novament, d'aquesta trilogia dietarística pairoliana. Eureka!

Felicitem d'entrada els gironins del segell Gavarres per aquesta iniciativa. Ara que la col·lecció «Narratives» ha assolit el cinquè volum de no-ficció amb la publicació de *La geografia íntima de Josep Pla* (2022) de Pairoli —que no serà el darrer títol del nostre autor que reimprimirà l'editorial—, ja sabem que aquest nom de «Narratives» incloïa certa provocació. Tal volta sentien que Pairoli mateix els avalava. Als seus *Dietaris* no s'estaria de reblar que resulta més aviat anecdòtic determinar si el que s'hi esdevé va succeir realment, bo i posant així a la picota la distinció entre ficció i autobiografia.

Havia nascut a Quart d'Onyar, al peu del massís de les Gavarres, i ens deixava al curs següent de la publicació d'*Octubre*, última herència seva. Havia debutat al terreny de la literatura del jo arran de *Paisatge amb flames* (1990), de quan en tenia trenta-cinc; al cap d'una dècada estampava l'esmentat *Enigma* i a cinquanta-cinc el corprenent *Octubre* (2010), que deixà tothom bocabadat. Qüestió de «tenir temps» —en parlarem més avall—, aquest darrer el ressenyarem en termes altament elogiosos en un altre suplement cultural i no vacil·lem a l'hora d'afirmar que Pairoli és un dels dietaristes més sublimes de la literatura catalana de les darreres dècades al costat d'un Pere Rovira o un Valentí Puig —per esmentar els dos primers que se'ns acuden—. Val a dir, no obstant això, que Pairoli (re)escribí una vintena de llibres en què practicà les més diverses manifestacions de la prosa.

El figuerenc Vicenç Pagès Jordà observa, encertadament, al preàmbul d'aquesta flamant edició que cada cop «es torna més curt i més concret, igual com l'editorial on els publica es torna més petita, més personal, més completa». A saber, Columna, La Campana i Acontravent.

Paisatge amb flames, primer lliurament i ostensiblement més breu que els altres dos, és un títol que fa pensar en Rosselló-Pòrcel i el recurs del foc inclement que acaba destruint tots els records. Constitueix una tria dels textos que des del 1981 havia anat lliurant a la premsa —en fou col·laborador assidu, sobretot d'*El Punt*—, però sense referenciar-hi cap data: les entrades, que han de correspondre's a jornades distintes, se separen tipogràficament mitjançant tres punts. Indica, això sí, les estacions de l'any, molt més intenses per a un home del camp com ell. La rella és pagesa. Llaura al tros trepitjant constantment la natura. Tot s'enceta una primavera que s'intueix vivaldiesca, que reneix de la mort.

No triga gaire a citar el vers més cèlebre i paradoxal de Pere March d'«al punt que hom naix comença de morir». La parca, que se l'emportaria prematurament, sotja des de molt prest les planes pairolianes i ho empantanega tot: «viure és caminar lentament cap a la destrucció». Es mostra un gran interessat en la mort en les seves diverses manifestacions (pot ser una pruna o una figa que cau), però també de la vida, quan s'entreté amb l'existència dinàmica d'una merla, un ocell, un ca, un eriçó, un mussol o una serp, que donen algunes de les pàgines més inoblidables del volum. O la contemplació estàtica d'una alzina que creix perquè aquí vida i mort s'imbriquen constantment. Això de comparar-se els homes amb els arbres es remunta de temps enrere, i la mort d'aquests també s'escaurà encara que durin més sobre la terra que els éssers que posseïm sistema nerviós. Pairolí ja no hi és, però a les terres productives que ens llegà, lectors i crítics hi reguem amb saba nova regeneradora de la vida, com l'esmentada primavera.

Contrasta així amb un món on tothom frisa per part del qui es pensa disposar —ai las!— de tot el temps del món. Bé se'n recava ell que ningú tingués temps per a res. I explica que tant és així que aquesta expressió de «tenir temps», en un català genuí, significava quelcom totalment diferent, anar acumulant anys, com li fa recordar un camperol amb qui enraona.

Estoic i epicuri alhora, és metafísic i força reflexiu. Escriu amb una prosa ferrenya, sinestèsica, un pèl eixuta i prou mesurada. S'endevina al darrere el Pairolí taciturn i tranquil que tan bé retrata Pagès al preàmbul. Destaca el gran domini de l'idioma que ha après de la lectura dels millors (Carner, Sagarra, Pla, Rodoreda...) i alhora dels veïns més senzills i pagesos vells de la comarca, com aquest que dèiem suara, dels quals ha incorporat també la llengua rural que desprèn amb gràcia la seva producció.

És habitual que el dietarista preservi la identitat d'en tal o en tal altre rere unes inicials, però ell, encara més discret, els oculta amb lletres incertes i comunes del

final de l'abecedari: X., el Sr. X., l'amic X... El qui cerqui safareig en Pairolí, farà bé d'encalçar un altre dietari o botar a la ressenya següent perquè aquí no s'alimentarà gaire dels xafardejos.

A la introducció de *L'enigma*, Raimon assenyalava que aquest segon volum encara es bifurcarà més clarament del dietari per esdevenir assaig *tout court*, el gènere que inaugurarà Montaigne. Treure a col·lació el clàssic francès s'entén plenament si parlem de Pairolí. I per bé que nosaltres puguem etzibar-li que no ens acabi de parèixer un dietari, ell mateix hi bateja *L'enigma*. Hi veiem encara més clarament encara les bastides de setanta articles de premsa d'extensió fluctuant, cosa que tampoc ho canvia gaire; farien bé molts columnistes d'opinió d'amarar-se de la llengua i els valors que destil·la cada plana de l'autor del Gironès. Quin gran present devia ser ensopegar una prosa d'aquest calibre estampada en un mitjà de masses on sovint ens atabalen amb tafaneries o notícies urgents d'agència, enmig de les quals l'estil i l'estel de Pairolí devia brillar amb llum pròpia a les totes.

Si l'anterior *Paisatge amb flames* reunia semblantment textos de la dècada dels vuitanta, després que l'autor els desbrossés convenientment, els de *L'enigma* es remunten a l'any 1994, però aquí no giren amb les estacions (que tanmateix encara apareixen tant aquí com sobretot a *Octubre*) sinó amb els mesos. El rellotge que marca inclement el pas del temps adquireix consistència des de la primera entrada de *L'enigma*. D'aquí el carilló que surt a la portada d'*Octubre* d'Acontravent. Els de corda, que reclamen una paciència paiolesiana, hi consonen més que no pas els elèctrics. Dels primers, es veu que en rutllaven uns quants per casa seva...

El trànsit entre vida i mort és part d'aquest gran enigma que serveix per intitular la segona obra; el cos humà, la mortalla del mort, és el vestit rebregat que hom penja després de la festa de la vida: «La mort és la fi del cicle. S'acaba el regal, tan generós, de l'existència i allò que va néixer de la terra hi torna per confondre-s'hi. I així és la roda, infinita i misteriosa, que també ens du a nosaltres».

I tot és així?, potser es demanarà a hores d'ara el lector pacient que ens hagi acompanyat fins aquí. Doncs no. N'hi ha que reflexionen hàbilment entorn de determinat clàssic universal com ara *Hamlet*, *Otel·lo* o *Antoni i Cleòpatra* de Shakespeare (a partir d'alguna relectura o un muntatge a què degué assistir) o *L'edat de la innocència*, a propòsit que Scorsese traslladà la novel·la d'Edith Wharton al cinema. Sense rucs a la llengua, ens intima que l'obra completa de Carner li sembla una llauna o desmenteix que la tesi d'*El jugador* de Dostoievski sigui l'efecte nociu del joc, baldament tothom sostingui el contrari —àdhuc un conferenciant el dia abans que tragués la columna al diari.

Per ventura, són els que resulten més conjunturals i periodístics, com advertíem; això no obstant, Pairoli els incrustà dins *L'enigma*. «Els camins de l'Olimp», sobre el polèmic *The Western Canon* de Harold Bloom, és per treure's el capell. El que paga la pena en aquests casos, que maduren i prenen cos amb el pas del temps, són els raonaments. El titllaren de crític, si bé ell no pretengué ser altra cosa que un lector (o espectador) que, en general, opina. Pot triar per això sortosament llibres que li plaguin, no com el crític, que adesiara necessita destralejar algú per no ressentir-se'n professionalment.

El mateix Pairoli, tanmateix, deixava el llistó altíssim a les entrades més excel·les, anacreòntiques i proustianes, quan mira a través dels prismàtics d'observador: l'objecte tant pot ser un ocell manyac com uns desconeguts. Les descripcions sempre les broda, però les comparacions sovint terregen.

L'enigma supera *Paisatge amb flames*, ascendeix la carena, ja prou rosta a les darreres planes, i *Octubre* (on continuen veient-se les costures de l'article periodístic molt més ben dissimulades) esdevindrà el cim de la seva producció. Aquí ja hi pot parlar de la recepció de les seves obres anteriors, perquè és Pairoli mateix qui ho contempla des del pic de la muntanya de la vida.

El que feia amb Shakespeare a *L'enigma* ho repeteix aquí amb Pla sense amagar-ne la relació sinuosa amb el franquisme i alhora l'engatjament ferm amb la cultura catalana. O reconeix que Sánchez Piñol és prou espavilat per haver sabut connectar amb el gran públic i que tot i que «no és pas un mal escriptor [...] tampoc no demostra un gran talent literari». Ja hem advertit que Pairoli no es guardava res al pap! O assisteix a un muntatge de *Calígula* de Camus en què, a parts iguals, li interessa el públic que silent presencia la representació. Tal vegada així no feia tanta nosa a un home un punt misantrop —ja el sol posseir el dietarista aquest aire—. A partir de certa edat, conclou categòric, la gent et comença a sobrar. Si fos pintor, ens hauria deixat una aquarel·la de colors secs, ocres i terrenals, amb molta llum i molta vitalitat com la que, paradoxalment, trufen aquests *Dietaris*. ☞